

ζεσαι κανένα βιολί νά γλυκαίνη τίς ψυχές. Οι ναυτικοί—πρέπει νά τὸ πιστέψετε—άγαπούν μὲ πάθος τὴν μουσικὴν καὶ μποροῦν νὰ σοῦ χαρίσουν δ, τι ἔχουν, δῆμα τοὺς παῖδες τεχνικὲ κανένα μεθυστικὲ κομματάκι στὸ βιολί. Κ' ἡ καθεμιὰ δοξαρία καινούργιο πονόψυχο γεννᾷ στὴν καρδιά τους καὶ νέα σκεπά γεννᾷ στὶς ψυχές τους, ἀπὸ ἔρωτα καὶ θάλασσα ύφρασμένα. Θά γλεντήσουν ἵσαμε τὸ βασίλεμα τοῦ ἥλιου κ' ἔπειτα θὰ πῆν στὰ σπιτάκια τους μὲ τραγουδάκια.

Τὴν Λαμπρή, μόνο τὰνύπαντρα κορίτσια μας δὲν πῆν στὰ «Χωράφια». Αὐτὰ διασκεδάζουν ἀλλιώτικα. Κάρμουν στὰ ἔρημα αὐτὲς τὶς ἡμέρες σοκάκια τους καὶ στὶς αὐλές τους κούνιες γιὰ νὰ τραγουδήσουν. Κι' ἀν τύχῃ νὰ σὲ παρακινήσῃ κανένα αἰστημα γλυκὸ ν' ἀφήσῃ τὰ «Χωράφια» καὶ νὰ πῆς μέσα στὶς γειτονίες, σὲ κάθε βῆμα θ' ἀκοῦς κ' ἔνα νέο ρυθμό, σὲ κάθε γειτονία καὶ νέο τραγοῦδι, σὲ κάθε αὐλή καὶ καινούργιο μέλος.

Δ'

Τὴν «Λαμπρὴ Τετράδη» περιδιαβάζοντας τὰ «Χωράφια» οὗτε κόσμο θὰ δῆς, σύτε κορίτσια, σύτε κίνηση, σύτε τέντες. Ή τρίμερη Πασκαλιὰ πάσι καὶ πάσι. Μονάχα θωρεῖς μερικούς νὰ χαλνοῦν τὰ προσωρινὰ κι' ἄχρηστα πιὰ καρφενεῖα τους, ἀλλούς τὶς ταβέρνες τους, κι' ἄλλους τὰ ζαχαροπλαστεῖα τους, καὶ νὰ κουβαλοῦν τὰ ξύλα καὶ τὰ καραβόπανα, ποῦ τὰ σκέπαζαν, καὶ νὰ τὰ φέρουν στὰ μέρη τους. Τὰ καυτόπουλά μας ἀπὸ τὴν αὐγὴν ξυπνῶντας τρέχουν στὰ καράβια τους κι' ἀρχινοῦν τὸ αἴγια λέσσα, ἔγια μόλα· γιατὶ ἀπ' μέτρη τὴν ἡμέρα συνήθως ἀρχινοῦν νὰ φεύγουν τὰ καράβια μας στὸ ταξίδι, ἀφήνοντας τὸ λιμάνι μας, ποῦ μὲ τόσην ἀγάπη τὰ κρατῶσε στὸν κόρφο του ὅλο τὸ διάστημα τοῦ χεροχειμῶνα.

Καστελλόριζο

Μ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Η ΤΡΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ

Τὴν τρανταφυλλιά μου τὴν καημένη! Πόσο ἡ καρδιά μου σιγοκλαίει. Τὴν ἡξερα φουντωούλα, δλοπράσινη, μὲ τὰ διοροφά της μπονυμπονάκια σ' ἔνα μικρὸ περιβόλι. Συχνὰ πηγαίναμε. «Αμα φέάναμε, πετοῦσα ἀπὸ τὴν χαρά μου ποὺ τὴν ἔβλεπα, ἐσκυβα,

τησε: — «Τί εἶνε, Θεόπομπε;»

«Κύριε» ἀποκρίθηκε ὁ δοῦλος μὲ σέβας «στὸ θυρῶνα ἔνας ζωγράφος προσμένει ποθῶντας νὰ ἰδεῖ τὸ πρόσωπό σου» ἦρθε ἀπὸ τὴν Ρόδο, λέει, τόνομά του εἶναι Πρωτογένης».

«Εἶνε ἀγαπημένος ἀπ' ὅλες τὲς Μοῦσες, &c δρίσεις ἀποκρίθηκε ὁ Ἀπελλῆς χαμογελῶντας. Καὶ μὲ βαρύ περπάτημα ἦρθε πρὸς τὴν μπασιά, ποῦ τὴν ἀνοίξει δοκλάθος ἀφίνοντας νὰ διαβεῖ ἔνας ἀντρας μισόκοπος ταπεινὸς στὴν ντυμασιά, ποῦ ἐφαντότουν ὅμως τεχνίτης. Ο Ἀπελλῆς ἐπρόβηλε τὸ χέρι καὶ δὲλλος σκυφτοντας λέγοντας:

«Χαῖρε νομοθέτη τῆς τέχνης».

«Τους αἰώνεις νόμους τῆς τέχνης» ἀπάντησε ὁ Ἀπελλῆς «δὲν τοὺς εὐρῆκε κανένας ἀκόμα σύτε ὁ ἕδιος ἔγω. Ή τέχνη εἶνε τὸ μεγάλο μυστήριο· ἡ τελειότητά της εἶνε ἀφταστη, τὸ κατέχεις καλήτερά μου, Πρωτογένη, Ἀλλὰ καθίσε». Κ' ἔτσι λέγοντας τὸν ἔβλεψε νὰ καθίσει σ' ἔνα ἀνάκλιντρο κάτουθε ἀπὸ τὸ ἀνάγλυφο τοῦ Λύσιππου κι' ἐκάθισε κι' ὁ ἕδιος σιμά του. «Η ἀξιάδα σου» ἔκαλούθησε σκεπτικός ὁ Ἀπελλῆς «μικρότερη δὲν εἶνε ἀπὸ τὴ δική μου, κι' ὅμως δὲν ἀποφασίζεις παρὰ μὲ μεγάλη δυσκολία ν' ἀπαφήκεις τὸ χρωστήρα, δοταν ἡ εἰκόνα εἶνε τελειωμένη».

τὴν χάδενα, τὴν καμάρωνα, μὲ πόνο τὴ φιλοῦσα καὶ μὲ εὐλάβεια μύρικα τὰ μικρὰ τραντάφυλλά της.

«Χοτερ' ἀπὸ καιρό, σὰν ἔαναπηγα, βλέπω τὴ θεούσια τῆς ἔρημη· ἡ τρανταφυλλιά μου ἔλειπε. «Ωρα κάνθησα ἐκεὶ μὲ τὰ μάτια βουλωμένα. «Ποιὸ χέρι καὶ, τῆς ἔλειψα, σὲ ἔχεις καὶ σοῦ στέοησε τὴ γλυκειά σου ζωή; Τώρα ποὺ δλα ἀνδλίζουν, δλα καλφουντας τὴ γλυκειά μας τὴν ἀνοιξη, σφικταγκαλαμάρενα, ροδοκόκκινα, σὲ ἀπὸ τὴ συντροφιά τους λείπεις.

«Οἱ συντροφισσές σου οἱ πειραϊδεῖς ποὺ οδυκάλιαν καὶ σὲ χάδεναν μὲ τάπαιά φτερά τους, δὲν ἔρχουνται πιά. Τονισαν κι αὐτές πώς σὲ χάσανε γιὰ πάντας.

Κ' ἔφυγα μὲ βαθειὰ λύπη, ἀναθεματίζοντας τὸ ἀπονοματικό ποὺ χέρι ποὺ τὴν ἔκοψε.

Κ. Δ. Τ.

ΤΟ ΡΟΜΑΝΤΣΟ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ*

Δίξειρα ἀν κανένας ὡς τώρα ἀρνήθηκε στὸ Σοφοκλῆ τὴν τιμὴ τοῦ πρώτου ρομπισωνιστῆ.

Στὸ Φιλοχτήτη ποὺ οἱ Ἀχαιοὶ κουρασμένοι ἀπ' τὰ τάττειαντα παράπονά του ἀφησαν στὸ ἔρημο κι ἀκατοίκητο ἀκρογιάλι τῆς Λίμνης, δπου μονάχος κι ἀρρωστος κι ἀπ' δλα στερημένος μόλις καταφέρενε νὰ ζῇ σαίτεύοντας τὰ πετούμενα περιστέρια, κι ὅπου μέσος στὴ σπηλιὰ μιὰ στρώση ἀπὸ φύλλα είχε γιὰ κρεβάτι κι ἀπ' τὶς σπίνες πούρηγαζε τρίβοντας πέτρα στὴν πέτρα ἀνχέει τὰ κλύμπτα πούρηγαζε μαζώδεις στὸ βαρὺ χειμῶνα, σ' ἔκεινο τὸ Φιλοχτήτη θὰ βροῦμε τὸ πρωτότυπο τοῦ μοναξιώτη ναυαγοῦ, τοῦ ἐγκαταλειμμένου, ποὺ ζανχζησε μεγάλος καὶ τρανός καὶ γιὰ νὰ συγκινήσῃ ἀπειρους ἀναγνῶστες στοὺς ἡρωες τοῦ Δανιήληντὲ Φόε καὶ τῶν κατοπινῶν του.

Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ ζηγηθῇ δ λόγος τῆς μεγάλης κι ἀδιάκοπης ἐπιτυχίας ποὺ βρῆκαν δλα σχεδὸν τὸ βιβλία μὲ ὑπόθεση ρομπισωνικη. Ο ἄθρωπος σύφωνα μὲ τὸν παλιὸ δρισμὸ τοῦ Ἀριστοτέλη εἶναι ζῶν πολιτικός δὲ μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε

(*) «Ἄρθρο ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν Ἰταλικὴ φημερία «Marzocco» στὶς 5 τοῦ Μάρτη.

τὸ ἄτομο χώρια ἀπὸ τὴν κοινωνία, καθὼς δὲν εἶναι δύνατο νὰ σκεφτοῦμε ἔνα ἄτομο χώρις ἀλλα ἄτομα ποὺ συνυπάρχουν μ' αὐτό. Ένας ἄθρωπος ἀληθινὸς μόνος, ἀφειμένος στὸν ἔχυτό μου, ἄθρωπος ποὺ θέπετε νὰ λογαριάζῃ μονάχα στὴ δύναμη του καὶ στὸ ἐφευρετικό του γιὰ νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν ἀμηχανία, εἶναι γιὰ τὴ φαντασία μας ἔνα ἀπὸ τὰ πιὸ περιεργα καὶ μὲ τὸ πιὸ μεγάλο ἐνδιαφέρο φαινόμενα, κ' ἵσα μὲ τέτοιο σημεῖο, ποὺ οὔτε καν σκεφτόμαστε γιὰ τὴν ἀληθοφάνεια πούρου μερικές περιπέτειες. «Επειτα δ ἄθρωπος—πρῶτα κάθε ἄθρωπος κ' ἔπειτα ξεχωριστὰ δ πολιτισμένος καθὼς λέμε—δὲν ἔχει μονάχα ἀνάγκες φυσικές μὲ καὶ τὴν καθίσεις κ' ἡ ἴκανοποίηση αὐτῶν δὲν τοῦ χρειάζεται λιγότερο ἀπὸ τὴν ἱκανοποίηση ἐκείνων, ἀν θέλῃ νὰ μείνῃ ἄθρωπος καὶ νὰ μὴ γίνῃ ζῶο. Σ' αὐτὴ τὴ φιλοσοφικὴ νὰ ποῦμε δῆψη ποὺ μᾶς δείχνει τὸ ρομπισωνικὸ πρόβλημα, πολὺ λίγο πρόσεξαν καὶ δὲν θέλει Φόε καὶ οἱ πολυάριθμοι μιμητές του. Θὰ κατόρθωνται δ Κρούσος του νὰ μείνῃ ἄθρωπος, νὰ κρατήσῃ ἀπειραχτα τὸ λογικό του καὶ τὶς τὴν καθίσεις του ιδιότητες, ἀν ἔμενε τόσα χρόνια ἀληθινὰ μονάχα;

Σὲ μιὰ διμίλια μὲ τὸ συγραφέα τοῦ βιβλίου, ποὺ μοῦ δίνει εύκαιρια νὰ γράψω αὐτὸ τὸ ἄρθρο, σωστὰ παραχτηροῦσε δ Gaston Paris, δ μεγάλος— καὶ με ποὺ πέθανε—ρωμανιστής, πῶς δ ζωας τοῦ ντὲ Φόε παρουσιάζεται μοναξιώτης σὲ χωριστὴ σημασία. Κι ἀλήθεια δ ρομαντογράφος τοῦ βάζει στὰ χέρια πράματα κ' ἔργαλεῖα ἀπὸ τὸ ναυαγισμένο καράβι, δλα τῆς πολιτισμένης ζωῆς καὶ ποὺ μ' αὐτὰ γίνεται ἡ ζωὴ εὐκολη κ' εὐχάριστη: τοῦ δίνει γιὰ συντρόφους στὸ νησὶ ἔνα σκύλο κ' ἔνα παπαγάλο: καὶ χώρια ἀπὸ δλα αὐτὰ—καὶ νὰ τὸ πιὸ μεγάλο λάθος του—τοῦ δίνει ἀκόμα τὴ Γραφή. Μὲ τὴ Γραφή δ Κρούσος δὲν είναι πιὰ μόνος: φτάνει νὰ τὴν διαβάζῃ καὶ θυμάται τὰ νιάτα του, τοὺς συναθρώπους του, τὸν κόσμο ποὺ ζοῦσε, τὴν ἀθρώπινη κοινωνία μ' ὅλες τὶς λύπες καὶ τὶς χαρές της. Τ' στερα βρίσκει τὸν πιστὸ Παρασκευᾶ—κ' οἱ δύο τους πιὰ χωριά.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μοναξιά ἡ εἰδυλλιακή, δχ: ἡ σκοτεινή, ἡ ἀπελπιστικὴ ποὺ φέρνει στὸ μέτωπο γραμμένη μιὰ ἀπὸ τὶς τρεμερές αὐτές λέζες: θάνατος, τρέλλα, ἀποχτήνωση. Ή ἀλήθεια ἡρθε στὸ νοῦ δχις μονάχα συγραφέα: ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ τρανὸ Βοκκάκιο, ποὺ μᾶς δείχνει στὴν Ιστορία τῆς Madonna Beritola, ἐγκαταλειμμένη στὸ νησὶ τῆς Πόντζας «τὴν εὐγενικὰ γυναῖκα... ποὺ κατέντησε τὸ Ρόδιο Πρωτογένη. Άλλα τώρα, φίλε, εἶναι ἡ ώρα τοῦ φαγητοῦ· οἱ φαράδες τοῦ Εργού μούφεραν καραβίδες καὶ στὰ βουνά τοῦ Τμώλου οἱ ἀνθρώποι μου ἐκυνήγησαν ζαρκαδία, ποὺ τώρα είναι σπάνια, γιατὶ τέλφαγαν δλα οἱ Μακεδόνες. Οἱ δούλοι μου εἶναι ὡμορρήτεροι ἀπὸ τοὺς σκλάβους τῶν βασιληδῶν τῆς Εφεσος, οἱ κόρες τοῦ γυναικωνίτη μου τραγουδοῦνται τὰ νάταν θυματέρες τοῦ Ὄρφεως μεῖνε νὰ γεφτεῖς μαζῆ μου καὶ μίλε μου πάντα γιὰ τέχνη».

«Κάθουμαι» εἶπε «μ' δλο ποὺ δίνε εἶναι ἡρά γιὰ συμπόσια. Λίγο πρὶν σὰν ἔφυγα ἀπὸ τὴν Εφεσο δ κόσμος ἡταν ἀνακατωμένος· δ λαδὸς γυρεύεις ἐλεφτερίες καὶ δικαιώματα ξέροντας πῶς δ Μακεδόνες δὲ τὸν βοηθήσει· χροῦ ἐνίκησε».

«Ἐνίκησε;»

«Ναι, τρεῖς μέρες εἶναι στὸ Γρανικὸ ποταμὸ ἀντίκρυσε στὸ ἀντίκρυ φρύδι τὸ στρατὸ τοῦ βασιληδῶν τῆς Ασίας· καὶ καταφρονῶντας τοῦ ποταμοῦ τὸ φέρμα καὶ τὸ ἀπόγκυρο κρεβάτι του, λέγοντας πῶς δὲ τὸν ἐμπόδιζε τὸ μικρὸ ἐκεῖνο τραφοῦλι, ἀφοῦ τόσο εύκολα είχε διαβεῖ τὸν Ελλάσπον

τησ ξγρια... μαύρη κι ἀχαμνή καὶ τριχωτή», ίσα
μ' αὐτὸ τὸν Ἰούλιο Βέρον ποῦ μὲ τὰ θαμαστὰ τα-
ξίδια του νοιώσαμε τόσες ώρες χαρισάμενες στὴ
νεότη μαζί. Ποιός δὲ θυμάται τὸ φτωχὸ "Α-
ὔρτον πούχε σχεδὸν καταντήσει ξγριό θηρόι ἐπειτ"
ἄπο δέκα χρονῶν ζωὴ σ' ἔνα μοναχικὸ νησάκι;
Μᾶ κι δ Φιλοχτήτης στὴ Λῆμνο καὶ ή Madonna
Beritola στὴν Πόντζα καὶ δ "Αὔρτον στὸ Tabor
είναι σύντομα καὶ δευτερεύοντα ἐπεισόδια. Κανεὶς
δὲν εἶχε ζητήσει ίσα μὲ σήμερα νὰ πάρῃ γιὰ θέμα
καὶ νὰ περιγράψῃ «τὴν φρίκη τῆς μοναξιᾶς, τὴν ἀ-
γάπη ποῦ θρέφει μέσα του δ ἀθρωπος γιὰ τοὺς συν-
αθρώπους του, τὴν ἀνάγκη τῆς ἀθρώπινης συντο-
πιασ», νὰ δεῖη πῶς σιγά σιγά ἀποσθένουνται τὰ
αἰστήματα, γιατὶ λόγο, νόημα δὲν ἔχουν δξιά ἀπὸ
τὴν κοινωνία, πῶς σκοτεινιάζει δ λογισμὸς, πῶς δειχνύ-
ται ἡ γλωσσα: νὰ δεῖη τὴν τρομερὴ αὐτὴ περί-
πτωση ποῦ μονάχος κι ἀνίκανος δ ἀθρωπος βρίσκε-
ται κατάμεροστα στὴ φύση πούνας συνειδησμένος νὰ
ξουσιάζῃ, μὲ ποῦ τώρα τὸ ἐναντίο αὐτὴ στὴ μονα-
ξιὰ γίνεται δ τύραννός του καὶ τύραννος ἀθρω-
ποχτόνος.

Θέρπτανε δὲ νεωτερισμὸς καὶ δυσκολία μᾶς τε-
τοικας προσπάθειας γιὰ νὰ κερδίσῃ τὴν προσχὴ τῶν
ἄλλων δὲ κατινόριος τόμος τοῦ Γιάννη Ψυχάρη «Ζωὴ
καὶ ἀγάπη στὴν μοναξίᾳ». Μὰ τὰ βιβλία τοῦ ὑπέρο-
χου καὶ ποιτότυπου αὐτοῦ συγγραφέα, καθὼς ἔχω
πῆ σ' ἄλλη περίσταση, ἔχουν διπλὸ χαραχτήρα
καὶ διπλὸ σκοπό. Εἶναι δὲ κύριος ἀντιπρόσωπος τῶν
θημοτικιστῶν, ἐκείνων δηλ. ποὺ θέλουν καὶ στὴ φι-
λολογία καὶ στὴν ἐπιστήμη νὰ μπῆ σὲ χρήση ἡ
γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ «χυλαία» ὅπως τὴ
λὲν οἱ ἄλλοι, αὐτὴ πούντε δι νόμιμος ἀπόγονος τῆς
ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, βγαλμένη μέσα ἀπ' τις μετα-
βολές κι ἀλλοίωσες ποῦ κάθε γλῶσσα παθαίνει μὲ
τῶν αἰώνων τὸ πέρασμα· ἐκείνων ποῦ ἀντιστέκουν-
ται στοὺς καθαριστὲς, σ' αὐτοὺς δηλ. ποὺ φτειάζουν
μιὲψευτο-αρχαϊκή γλῶσσα καὶ ζητοῦν νὰ τὴν ξανα-
πληριστεῖσσον περισσότερο ἢ λιγάτερο στὴν κλασικὴ
Ἑλληνικὴ, μὰ καταντοῦν σύγχρονα καὶ μονάχα στὸ
μακαρονισμό. Γιὰ λόγους ποῦ δὲν εἶναι τόπος ἐδῶ
νὰ τοὺς ξαναποῦμε, λόγους ποῦ τοὺς εἴπε καὶ τοὺς
σπούδασε μὲ περίσσεια πιθεῖσισσή σ' ἔνα γνωστό
του βιβλίο δὲ Κρουμπάχερ, αὐτὴ ἢ τελευταῖα μορφὴ
τῆς γλῶσσας δυστυχῶς προτιμέται ως γλῶσσα ἐπί-
σημη, διδάσκεται στὰ σκολεῖα, διαβάζεται στὶς
ἱερημερίδες, εἶναι σὲ χρήση γιὰ τοὺς περισσό-
τερους συγγραφιάδες χωρὶς γι' αὐτὸς νὰ παύουν

γοργά τὸ γκρέμισμα, σὰ νὰ μὴν τοὺς ἡταν μπόδιο
οὐδὲ τὸ ψήλωμα, οὐδὲ τὰ πυκνὰ ἀγριοκάλαμα, οὐδὲ
τὰ κοντάρια τοῦ ἔχτρου. Λίγες ὥρες ἰδεσταξεὶ ἡ
μάχη· ὃ ἔδιος ὁ Ἀλέξαντρος ἱκιντύνεψε, μὰ εὐ-
κήσε· ἡ μισὴ ἀφτοκρατορία τοῦ Σέρβη εἶναι τώρα
στὰ χέρια του· ὃ Κοδεμανὸς ἔψυγε γιὰ τὴν Περσία·
ὅ σύμμαχός του ὁ Μέμυνος ἐπῆρε τὸ δρόμο τῆς
Λυδίας καὶ εἶναι ὄχυρωμένος στὴν Ἀλικχρανασσό· ἡ
Μίλητο ἔκλεισε τές πόρτες της κ' ἐτοιμάζεται νὰ
πολεμήσει τὸν Ἀλέξαντρο· οἱ Λύκιοι, οἱ Ποσίδιοι,
οἱ Παρμφύλιοι ἀγαπῶν· κι' ἀφτοι τὴν θλεφτερὰ κι'
ἀδερφοποίησαν μὲ τὸν Μέμυνον· οἱ ἀρχοντες στὴν
Ἐφεσο θέλουν νὰ τοῦ κλείσουν τὴν χώρα, μὰ ὁ λαὸς
δὲν ὀρέγεται τὸν πόλεμο· κι' ὃ Ἀλέξαντρος ἐμήνυσε
πῶς θὰ καταργήσει τὴν ἀριστοκρατία, θὰ δώσει τοῦ
λαοῦ δικαιώματα, θὰ εὐεργετήσει τὴν χώρα· κ' ἔτοι
οἱ Ἐφέσιοι διώχνουν τώρα τοὺς ἔρχοντες καὶ ἀμα-
φανιστεῖ θὰ τοῦ παραδοθοῦν».

«Κρίμας» παρατήρησε δὲ Ἀπελλῆς: «συλλαβώνει καὶ τοὺς ὑστερούς ἐλέφτερους».

«Αλήθεια» χπολογήθηκε δ Πρωτογένης «μακάριος» δ Αλέξανδρος είναι τόσος Έλληνικός. Μη δὲν πολεμάει τὸν αἰώνιον ὄχτρὸν τῆς Ελλάδας; Στὸν Όμηρο ἐμφανίζεται διαβάζει, δάσκαλός του είναι δ Αριστοτέλης».

νά χρησιμοποιούν τη «χυδαία» στήν δμιλία καὶ σὲ μερικὰ φελολογικὰ εἶδη, πρὸ πάντων στήν ποίηση: μιὰ σωστὴ καὶ ἀληθινὴ διγλωσσία, γιὰ περισσότερους λόγους βλαβερὴ στήν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ καὶ στὸ στερέωμα τοῦ χαραχτῆρα στήν ἀναστημένη Ἐλλάδα. Κι ὅμως στήν τελευταῖα εἰκοσαετίᾳ ἡ κίνηση γιὰ τὴν πρόσδο τῆς δημοτικῆς γλώσσας, χωρὶς νὰ λείψουν καὶ αἴματοχυσίες, ὥπως καθένας θυμάται, γιὰ τὴν μετάφραση τῶν Εὐαγγελίων, διλένα καὶ μεγχλώνει καὶ δυναμώνει, καὶ στὸ πλευρὸ τοῦ Ψυχάρη, ποῦ εἶναι σ' αὐτὴ τὴν κίνηση ὁ κορυφαῖος ὁ πιὸ πολεμικὸς καὶ πιὸ ἐπισημος, συνάχτηκαν πολλοὶ καὶ ἔξιει, μιὰ δύναμη καινούρια, ποῦ πολεμοῦν γιὰ τὸ θρίαμβο αὐτῆς ποῦ τὴ λὲν μὲ ἀντονομασίας Ἰδέα». Χρειάζουνται νὰ δειχτῇ, ἀκόμα καὶ σ' αὐτοὺς ποῦ τὴ μισοῦσαν καὶ σ' αὐτοὺς ποῦ δὲν πίστευαν, πῶς ἡ γλώσσα αὐτὴ ἡ χυδαία, ἡ περιφρονημένη ἀπὸ τοὺς καθαριστὲς ὡς ἀδύνατη καὶ βάρβαρη, εἶναι τὸ ἰνατό, ὅχι μονάχα ὁ μόνος καὶ νόμιμος ἀπόγονος τῆς θείας γλώσσας τοῦ "Ομηρού καὶ" τοῦ Πλάτωνα, μὲ καὶ μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ πλούσιες, τὶς πιὸ ἐκφραστικὲς, τὶς πιὸ εὐκολολύγιστες μέσα στὶς καινούριες γλώσσες. Καὶ νὰ ποῦ σ' αὐτὴ τῷρα τυπώνουνται διάφορες ἐφημερίδες, ἀκόμα καὶ φιλολογικὲς, γράφονται ποιήματα καὶ ρομάντσα, καὶ ὁ ἄξιότυπος Α. Πάσλλης μετάφρασε σ' αὐτὴ ἑδὼν ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὴν Ἰλιάδα ἀκόμα καὶ τὴν Κρητικὴ τοῦ ἀδολουλογιομοῦ τοῦ Κάντ. Ο Ψυχάρης πούχει γράψει σ' αὐτὴ τὴ γλώσσα ὅλα του τὰ ἔργα, πολυάριθμα καὶ πολύφυλλα, δηγήματα, ρομάντσα, δράματα, δοκίμια κριτικὰ καὶ γλωσσολογικὰ, ζητάει νὰ δώσῃ τῷρα ἔνα εἰδὸς σωστῆς καὶ ἀποφασιστικῆς ἀπόδειξης. Σκεφτῆτε. Μᾶς δηγίέται γιὰ ἔναν ἀπὸ λογοτεχνικὸν στὸ ἔρημο νησάκι τῆς Σάντα Κλάρας, ἔν' ἀπὸ τὰ τρία ποῦ κάνουν τὴ μικροσκοπικὴ συνηνηστὰ τοῦ Χουάν Φερνάντεζ, ποῦ χάνεται μέσα στὴν ἀπεραντωσιά τοῦ Βίρηνικοῦ Ωκεανοῦ. Μᾶς δείχνει τοὺς πρώτους ἀγῶνες καὶ τοὺς πρώτους τρόμους τοῦ φτωχοῦ Γιάννη: Τὶς μάτχιες προσπάθειές του νὰ δώσῃ στὴν ἀπόλυτη, στὴν τρομαχτικὴ, στὴν καταθλιφτικὴ μοναξιά, ποῦ τὸν τριγυρίζει, τὴν ὅψη ἀπὸ κάποιο πράμα ἀθρώπινο, κοινωνικό: τὴν παιδικὴ χαρά του σὰ βλέπει πάνω στὸ πυκνὸ χροτάρι νὰ σχηματίζεται ἀπὸ τὰ συγνὰ βήματα κάτι σὰ μονοπάτι: τὴ Λαμπρὴ ποῦ τὴν γιορτάζῃ μ' αὐγὰ χελώνας: τὶς προμήθειες, τὶς ἔργασίες... μὲ καὶ τὴ λύπη, τὴ σιωπὴ καὶ τ' ἀλαλητὸ ἀργοπέρασμα τῶν ὥρων, τῶν μερῶν, τῶν μηνῶν ποῦ συγχύζουνται

Μία στιγμὴ ἵστωπασαν. Οἱ χρωματοτρίψτες
εἶχαν ἀφῆσει τὸ θέλημά τους κι' ἀφορχαζόνταν καὶ
κείνοι τὴν συνομιλία. Ἐπειτα δὲ Ἀπελλῆς ἤρωτησε
πάλι;

«Καὶ στὴν Ἐφεσο προδεύουν οἱ ἔργασίες;»

«Ναὶ, ὁ Πραξιτέλης δὲν ἀναπαύεται οὕτε μέρα
οὕτε νύχτα. Ὁ ναὸς ἐσκεπάστηκε. Οἱ πετροπελ-
κητὲς δουλεύουν τὰς ἀρίφνητες κολῶνες τοῦ χτίρου.
Μ' ὅλα τὰ ἄνακατώματα, εἴνε ὅλοι σύμφωνοι νὰ τε-
λειωθεῖ τὸ ἔργο. Κάθε ἑλέφτερος «Ελλήνας λατρεύει
τὴν τέχνην».

«Καὶ οἱ Μακεδόνες;»

«Ο Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλεξαντρος βίβαια» ἀποκρίθηκε μὲ συστολὴ ὁ ἔλλος. «Φοβᾶσαι μὴν ὁ στρατός ποῦ θὰ κατέβει, μεθυσμένος ἀπὸ τις νίκες του, σὲ κακοποιήσει, σ' ἀρπάξει τές χοπέλλες, γιατὶ τίσουν ἐγγέρδος τοῦ Μχεδόγα;»

«Δέν τὸ πιστεύω» εἶπε δὲ Ἀπελλῆς μὲ σταθερότητα· «ὁ Ἀλέξαντρος ἐκήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Περσίας· ἔρχεται στὴν Ἐφεσο νὰ βοηθήσει τὸ δῆμον· ν' ἀναγνωριστεῖ ἔξουσιαστής. Τι τοῦκαμε ἡ τέχνη; Ἡ τέχνη μὲ προστατεύει, εἶναι τὸ ἄπαρτο καστρὶ μου. Κ' ἐπειτα ζέρει πῶς ἐζωγράφισα δύο φορὲς τὸν πατέρα του γιὰ τοὺς Δελφοὺς καὶ γιὰ τὴν Πέλλα· γάρ οἱ σ' ἐμένα ἡ μοσφὴ τοῦ Φίλιππου μένει ἀκόμα

γι' αὐτὸν σὰ σὲ μιὰ χωρὶς ἐλπίδα αἰώνιότητα.
Σ' αὐτὴ τὴν πρώτη φάση, ὁ ἀθρωπὸς εἶναι μόνος κατάμαρπστα στὴν φύση: δὲ μπορεῖ ν' ἀγθέξῃ καὶ φεύγει γιὰ νὰ μὴν τρελλαθῇ. Καὶ τόντις, ἔπειτ' ἀπὸ δυόμισυ χρονῶν διαμονὴ στὴ Σάντα Κλάρα, ὁ Γιάννης φτειάνει ἔνα μονοῦχο καὶ κατορθώνει νὰ περάσῃ μ' αὐτὸ στᾶλλο νησάκι τῆς συνησιάς, στὴ Μασατιέρα, μὲ τὴν ἐλπίδα νέφρη ἔχει, ἀν δχι ἀθρώπους τουλάχιστο κάποιος πλάσμα ζωντανὸν, ποῦ θὰ τὸν γλύτωνε ἀπὸ τὸ βραχὺ τῆς ἀπόλυτης μοναξιάς. Καὶ νὰ ἡ δεύτερη φάση: ὁ ἀθρωπὸς ποῦ ἰξουσιάζει καὶ κάνει φίλους του τὰ ζῶα μὰ καὶ ποῦ γίνεται μᾶζη μὲ τὰ ζῶα ζῶο κι αὐτός. Στὶς σελίδες αὐτὲς, ποῦ σὲ μένα φάνηκανται οἱ πιὸ δυνατὲς τοῦ βιβλίου, ὅπως οἱ πρῶτες εἶναι οἱ πιὸ θλιβερὲς, κ' οἱ τελευταῖες οἱ πιὸ γλυκὲς καὶ χαριτωμένες, ὁ Γιάννης κατορθώνει νὰ πιάσῃ καὶ νὰ μερώσῃ μ' ἄπειρη ὑπομονὴ κ' ἔξυπνους τρόπους μέσα σ' ἀπίστευτες δυσκολίες πρώτα τάγματα κ' ὕστερα τὶς κατοίκες τὶς σκορπισμένες στοὺς γκρεμοὺς τοῦ ἀκατοίκητου νησιοῦ. Τώρα δὲν εἶναι πιὰ μόνος: Τρέψει καὶ κοιμᾶται μὲ τὰ ζῶα του: θρέφεται μὲ χόρτα καὶ καρπούς καὶ μὲ ώρδο κρέας, καὶ μᾶζη μὲ τὴν φωτιὰ ξεσυνείθει καὶ τὴν δυμά: δόλα του τὰ αἰσθήματα, καθὼς ἡ στοργὴ, ἡ εὐγνωμοσύνη, ὁ θαυμασμὸς γιὰ τὶς φυσικὲς ὄμορφαδες, παίρνουν ἔνα χαραχτῆρα καὶ μιὰ ἀστρικὰ πάντα πιὸ ζωικά: γλυτωμένος ἀπ' τὴν τρέλλα ποῦ τὸν ἀπειλοῦσε στὴ Σάντα Κλάρα, ἔρχεται νὰ νικηθῇ στὴ Μασατιέρα ἀπ' τὴν ἀποχήνωση. Καὶ νὰ μὲ τὸ πέρασμα δεκαεννιά χρονῶν ἡ τρίτη φάση: ἡ σωτηρία μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἀγάπης: θέμα ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ μπαίνει σὲ μιὰ ιστορία Ρομπινσώνα. Μᾶς ἡ ἀγάπη στὴ μοναξιά ἀποχτάει κι αὐτὴ ζεγωριστὸ χαραχτῆρα ποῦ ζουγραφίζεται ἴδω μὲ θαυμαστὴ λεπτότητα καὶ σορθεια. Τὸ ναυάγιο ἐνὸς καρβοῖο ρίχνει μόνη ζωντανὴ στάχρογάλι τῆς Μασατιέρας τὴ Μυριέλλα, κοπέλλα δεκαεννιά χρονῶν, τὴν πανώρια θυγατέρα τοῦ καπετάνιου. Οἱ σελίδες τῆς συνάντησης τῆς ἀθώας κόρης μὲ τὸ ναυτικὸ πούχε πιὰ σχεδὸν ἀποζωωθῆ, ἡ ἱζάγνιση τῆς χτηνώδικης ἐπιθυμίας τοῦ Γιάννη σὲ μιὰ στοργὴ τρυφερὴ καὶ ταπεινὴ κ' ὑπομονητική, ποῦ βρίσκει ὕστερα ἀλάλητη ἀνταμοιβὴ στὸν ἀμοιβαῖο ἔρωτα, τὸ ξανάνθισμα ποῦ γίνεται γιὰ κάθε τι ποῦ ἡ ἀθρώπινη καρδιὰ ἔχει πιὸ ἀγνὸ καὶ πιὸ εὐγενικὸ λευτερωμένο ἀπὸ τὸ τραχὺ περικάλυμμα τῆς ἀποζώωσης, εἶναι σελίδες ποῦ δὲ μποροῦν νάνακεφαλαὶωθοῦν: κάθε γραμμὴ, κάποτε κάθε λέξη

δλοζώντανη. Καὶ, ἐν ὅταν ἥμουνα στὸ πρυτανεῖο τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, στὴν ἄγια χώρα τῆς παρθένας Ἀθηνᾶς, ὅπου ἔζωγράφιζαν τὸν Ἀττικὸν ἥρωα μὲ τὸ Μινόταυρο καὶ μὲ τές απελπισμένες κορασίδες, ἤκουα μὲ συνέπαρση ἐκεῖνα τὰ χρυσᾶ λόγια τοῦ Δημοστένη, ποὺ ἔρρεαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ρήτορα γλυκότερα παρὰ τὸ μέλι, ζεστότερα παρὰ τὸ λυωτὸ βολύμι, ξαστερώτερα ἀπὸ τὸ χρούσταλλο κι' ὅρμητικὰ σὰν ἀστραποπέλεκα, γιορμῆτα αἰστημα κι' ἀγιον ἐνθουσιασμό, γιορμῆτα ἀπὸ κείνη τὴν ἀγάπη ποὺ πλημμυροῦσε τὰ σπλάχχνα τοῦ ἀθάνατου πατριώτη, τοῦ ἑρωτάρη τῆς πολιτείας του, μὴ γι' αὐτὸ δ 'Αλέξαντρος θὰ μὲ κυνηγήσει, θὰ παραδώκει στὴν Ἱστορία τῶνομά του μαρισμένο ἀπὸ τὴ δολοφονία ἐνοῦ Λατρευτῆ τῆς Μούσας; Δὲ φεύγω Πρωτογένη· ἔχω τόσα παιδιὰ ἐδώ». Κ' ἔδειξε τές εἰκόνες του. «Ποῦ νὰ τὰ πάρω ποῦ νὰ τὰποτελειώσω;» ἐπρόστεσε.

«Ἐχεις τρόπο, ἂν θέλεις· τὰ πλούτη σου εἶναι ἀκούσμενα σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα».

«Ναί!» ἐφώναξε μὲ περηφάνεια «καὶ δέκα «τε-
τρήρεις» μπορῶ ν' ἀρματώσω. Τὰ ζωγραφίσματά
μου ἔπουλιώνταν ἀλλη φορά καὶ ὅγδοηντα τάλαντα
τὸ καθίνα, καὶ τώρα παλάρι δὲν ἔχουν, καὶ γι' ἀφτὸ-
τὰ γαρίζω. Έγιόμισται οἱ θησαυροί μου, πούνε

βοηθάει στή δυνατή έντυπωση της δήγμης. Κι
όμως τὸ εἰδύλλιο δὲ θὰ βαστοῦσε πολύ: ἀκόμα δυό¹
μαζί, ἀκόμα μὲ τὴν ἀγάτη, δὲν είναι δυνατό νὰ
νικηθῇ ἡ ἄγρια τυραννία τῆς μοναξίας: καὶ ἡ γλυ-
κειὰ Μυριέλλα ἀφοῦ θὰ γινόταν² κι αὐτὴ «μαύρη κι
ἄχαρινή, καὶ τριχωτή» σὰν τὴ Madonna Beritola
θὰ καταντοῦσε στὸ τέλος στὴν ἴδια κατάσταση ποῦ
βρῆκε τὸ Γιάννη της, ἀν δὲ σωζόντουσαν κ' οἱ δυό³
ἀπόντα καράβι ποῦ ξέπεσε σ' ἐκεῖνα τάκρογιάλια.

Σκεφτείτε λοιπὸν πόση ποικιλία στοιχείων χρειάστηκε νὰ φτειάξῃ αὐτὸ τὸ βιβλίο: στοιχεῖα περιγραφικά, αἰσθηματικά, φιλοσοφικά. Γιὰ τὴν τροπική φυτρωσιά μ' ὅλη της τὴν ἀφτονία καὶ μ' ὅλες τὶς εὐωδίες της, γιὰ τὴν ἀπειρη γαλήνη καὶ γιὰ τὶς ξαφνικές φουρτούνες τοῦ Ὀκεανοῦ, γιὰ τὶς πιὸ λεπτές φωτοσκιάσες ποὺ μᾶς δείχνουν τὸ αἴστημα καὶ τὸ πάθος, γιὰ τὶς μελλοντικὲς τῆς μοναξιαῖς καὶ γιὰ τὴν ἀποζώσων τάθρωπου ποῦ καταντῷ ἀγρίμη, ποτὲ δὲ λείπει ἡ ἔκφραση ἀπὸ τὴ θαυμαστὴ αὐτὴ γλῶσσα: μπορεῖ ὅλα νὰ μᾶς τὰ πῆ, ὅλα νὰ μᾶς κάνην νὰ τὰ νοιώσουμε, ὅλα νὰ τὰ παραστήσῃ. Πόσο βοήθησε σ' αὐτὸ χώρια ἀπὸ τὰ φυσικὰ χαρισματα αὐτῆς τῆς γλώσσας κ' ἡ ἴκανότητα τοῦ συγγράφεα, βρίσκω περιττὸ νὰ πῶ: μὰς ἀλλήθεια είταν δύσκολο νὰ βρεθῇ ἀλλο θέμα ποῦ νὰ μποροῦσε ἡ κατηνούρια καὶ δροσερὴ γλῶσσα νὰ δείξῃ περισσότερο «τὴν εὐγένεια της».

Γι' αὐτὸν ἡ πετυχημένη ἔργασία τοῦ συγγράφεια
νὰ βρῇ καινούριες λέξεις στὶς καινούριες ἰδέες, καθὼς
καὶ τὸ θέλγητρο ποῦ νοιώθουμε στὴ δήγηση ἀπ' τὴν
γλύκα τοῦ ἥχου, ἀπ' τὴν γερὴν μᾶκαν εὔστροφη κα-
τασκευὴ τῆς περίοδος, πολὺ θὰ χάσουν σὲ μιὰ με-
τάφραση, ἀν γινόνταν αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, καὶ ποῦ
πρέπει νὰ ἐλπίζουμε πῶς θὰ γίνη, ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ
ἐνδιαφέρο ποῦ παρουσιάζει ἡ ἴδια ἡ δήγηση. Κ' ἵσως
δὲ θέταν ἔσκημα ἑδῶ στὸ τέλος νὰ δοῦμε μετα-
φρασμένα ὅσα μπόρεσα πιὸ πιστὰ δυὸ μικρούτσικα
δείγματα τῆς ἀπλῆς κι ὅμως τόσο δυνατῆς τέχνης
καὶ τοῦ ὕφους τῆς μαχευτικῆς αὐτῆς δήγησης.
Νὰ πῶς περιγράφεται ἡ κατασταση τοῦ Γιάννη
στὸ δεύτερο χρόνο τῆς μοναξίας: «Ἐπρεπε νὰ στο-
χαστῇ καθὲ μέρα τὸ δρόμο θὰ πάρῃ, γιὰ νὰ φτάσῃ
ώς ἐκεῖ, ἀν εἶναι πιὸ σίγουρο νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν
ἀκρογιαλιά, τὴν ρεματιά ἢ τὶς καρφούλες. Ἐπρεπε
νὰ μετρήσῃ τὰ βήματά του. Μὰ καὶ τὰ λόγια του
κατέντησε νὰ τὰ μετρῷ. Δηλαδὴ, ἐκεῖνος δὲν τὰ
μετροῦσε, ἀν ἦθελες ὅμως νὰ μάθης πόσες λέξεις
συντίθει νὰ λέγῃ, δὲ θὰ μπερδεθόσουνα στὸ λογαρια-

χρουμμένοι στὰ σπίτια μου, σ' ὅσες χῶρες ἔκατον-
κησα, γιὰ νὰ βρίσκω ὄλοιςθες πλούτη· μὲ χρυσά
ψηφίχ έγραψαν τόνομά μου σὲ μάρμαρο στην Ὀλυμ-
πία, γιὰ νὰ ξέρει δὲ Ἐλληνισμός πόσο εἰμήνθηκε ἡ
τέχνη μου· ἡ μισὴ Κῶ είναι δική μου. Ἄλλα καὶ
τίποτα ἐδὲ μοῦμεν τόνομά μου είναι ἀρκετὸ γιὰ
νὰ μὲ καμεὶ νὰ ζήσω βασιλικὰ παντοῦ· οἱ βασιλη-
δεῖς κ' οἱ τύραννοι μὲ καλοῦν στὴν αὐλή τους. Ὁμως
δὲ φεύγω· θὰ διασκεδάσω τὸ στρατό, ποῦ θὰ σκίσει
τὴ Λυδία χαρούμενος σὰ νὰ μην ἀκολουθούσε παρά-
γιρτάσιμη λιτανεία τοῦ Βάκχου, φέλλοντας καινού-
ριους ὕμνους στὸν ἐπίγειο θεό, ποῦ ἔβοουλήθηκε νὰ γέ-
νει κοσμοκράτωρας». Καὶ συλλογισμένος ἐπρόστετε:
«Κ' ἔπειτα θέλω νὰ ἰδω καὶ τὸν Ἀλέξαντρο. Μοιά-
ζει, λέγουν, τοῦ Ἀπόλλωνα».

Αφτήν τὴ στιγμὴ ἐνας δοῦλος εἰδοποίησε πῶς τὸ γιῶμα ἦταν ἐτοιμό.

- 11 -

Ο Αλέξαντρος, παρόμοιος σ' ἀνοιξιάτικο ρού-
φουλα ποῦ διώχνει ὅλα τὰ σύγνεφα, διαβαίνοντας
μόνο εἶχε σκορπίσει τὰ ἀσκέρικα τοῦ Κοδομανοῦ,
εὗχε περνάστει τὴ Μυστα, εἶχε στρατοπεδέψει στοὺς
κάμπους τοῦ Κάϊστρου, κ' ἔθουλότουν νὰ μπεῖ στὴν

σμό. Περιωρισμένος δ λογισμός του, κ' ἡ γλώσσα
του περιωρισμένη. Πρώτα, σὰν ἦρθε στὸ Νησὶ του,
συχνομιλοῦσε δύνατά· κατόπι, μιλοῦσε περισσότερο
μέσα του· στὸ τέλος, ἀρχιζε νάχούν μόδις μὲ τὸ νοῦ
του τὶς λέξες ποῦ μόρφωνε ἀξεστόμαστα, κι ὅταν ἐ-
βλεπε ἡ συλλογιούνταν ἔνα πρᾶμα, τόνομα τοῦ
πραμάτου σιγανοπερνοῦσε ~~θερ~~ τὸ μικρό του σὰν εἴδος
ἀντηιά. Μὰ δὲν εἶχε ἀνάγκη καὶ πολλὰ ὄνόματα·
ἡ Κορφούλα του, ἡ ἀκρογιαλιά, τὸ κορφοβούνι, τὸ
ρουμάνι μὲ τὰ δέντρα καὶ τὰ φρούτα του, τὰ ω-
ραῖα, ἡ θάλασσα, δ οὐρανός, ἡ παντοτικὴ σωπασιά,
ἡ λύπη του ἡ μεγάλη κ' ἡ λίγη του ἡ ἐλπίδα, τόσα
ἥξερε δ δύστυχος, τόσα θλεγε ἡ μουρμούριζε ἀπὸ
μέσα του στὴ μοναξιά».

Kai γὰς πῶς μᾶς περιγράφει τὴν μαγευτικὴν σε-

ληνόφωτη νύχτα πούδωκε ή Μυριέλλα τὸ πρῶτο φίλι στὸ Γιάννη:

«Τώρα χρυσάφι ούρανός, η θάλασσα πλημμυρισμένη ἀπὸ ἀχτίδες μαλακατένιες, τὰ βραχοβούνια σὰν τὰ διαμάγτια. Γυαλίζανε οἱ κορφές τους, γυάλιζε στὰ πλάγια καὶ στὰ παραπλάγια τους κάτου ὡς καὶ τὸ σκοτάδι, σὰ μισθροφέμενο, σὰ μισθροφέμενο ἀπὸ τὴν ἀντιφεγγαριά. Κι ἀπὸ παντοῦ, ἀπὸ τὸν κάμπο, ἀπὸ τὰ δέντρα, τὰ ἥσυμανια, τὰ λουλούδια, τὰ χόρτα, τὸ χῶμα, κι ἀπὸ τῆς θάλασσας τὴν ἀρμύρα, κι ἀπὸ τις τεατίνες τοῦ βουνοῦ, ἀνέβαινε ὡς ἐκεῖ, στὸν Κεντροβούναρο ἀπάνω, μιὰ μοναδικὰ, μιὰ μαγεφτικὰ μυρουδιά, ποῦ λές καὶ συνεργοῦσε η Δημιουργία ὅλη, γιὰ νὰ τὴν κάμη πιὸ ἐρωτόπνυη καὶ πιὸ τέλεια».

P. E. PAVOLINI

ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΡΑΨΩΔΙΕΣ

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΧΗΡΑΣ*

**Τώρα στὴν Πόλη δ γνωστικὸς; Θεόφιλος δρᾷει,
Τώρα τοῦ Κρούμου τὸ σπαθὶ κρέμεται καὶ σκουριάζει.**

* Τδ ποίημα τούτο πρωτόγινα ετά 1886 και βρίσκεται μὲ τὴν πρώτη ου μορφῇ τυπωμένο στὸ περιοδικό «Ἐστία» τὸν ἕδιο χρόνο. Μελετοῦσα τότε καὶ δοκιμάζα τὴν δύναμην μου σὲ σειρὰ ποιημάτων βγαλμένων ἀπὸ τὸ βιζαντινό κόσμο. Στόν κόσμο τούτο τῷρά ποὺ ἔναγύρισα, δουλεύοντας γιὰ τὸ νέο μου τὸ ἄργο, τὴ «Φλογέρα τοῦ Βασιλεῖου», ἔνανθυμήθηκα καὶ τὶς προσπάθειες τῆς νιότης μου. Ξανδούσθασα τὸ «Παῖδι τῆς Χήρας» — τυπώθηκε στὴν «Ἐστία» μὲ τίτλο «Βασίλειος ὁ Μακεδών» — ἡνρα τὴ σύνθεση του ὑποφερτῆ, μὰ τὸ στίχο του, καὶ κάπου καὶ τὴ γλῶσσα του, ἀνιπόφορα. Ξανθάλθηκα, καὶ τοῦ γκρέμισσα καὶ τοῦ ἔναχτισα καὶ τὸ στίχο καὶ τὴ γλῶσσα, στὰ ἰδιαίθεμέλα, μὲ τὸ ἕδιο σχέδιο. Καὶ σὰ νὰ τὸ ἔναντιωσα. Καὶ τὸ παράδοσα στὶς πλατιές καὶ στὶς καλοκρήτεδεχτες στῆλες τοῦ «Νουμᾶ».

*Ἐβγαλε διάτα δ Βούργαρος δ τσάρος, δ Κραιτάγος.
Κοπαδιαστὰ περνᾶν, ἀργά, καὶ οἱ δοῦλοι ἀργὰ καὶ οἱ
ξένοι,
Κ' ἐκεῖνος ἀπ' τὸ θρόνο του ξαγναντειής, καὶ βλέπει-
Καὶ είναι γυναικες μὲ παιδιά καὶ μὲ φαρδιά γεφόντοι,
Κι ἀπ' τὸ βαρὸν τὸ φόρτωμα σκεφρώνεται καὶ γέρνεται
‘Ο τοῖχος δ καλόχιτος, λεβέντη, τοῦ κορμιοῦ σου,
Καὶ εἰν’ ἡ παρθένα αιὴν ντροπὴ καὶ στὰ ξευκλίδια μέσα.
Πεῖνα περνάει καὶ δυστυχιά καὶ γύμνια καὶ τρεμοῦλα,
Κι οἱ ὄλδόροσοι τῆς ὁμορφιᾶς ἀνθοι κατακαμένοι
‘Απ’ τὸ λιοπύρι τῆς οικλαβιᾶς, καὶ χωτροδουλευτάδες
Οι ἀρχόντοι, παραλλάματα ἀπὸ τὴν κακοπάθεια.*

*Καὶ μόνο ἀπ' τὰ τριβόλια του ἔννοιωθε ὁ σκλέρος
• [πάντα,
Κι ὁ γῆλιος πᾶς τους φλόγυζε χωρὶς νὰ τους ζεσταίνῃ,
Κι ὁ ιοκιος πᾶς τους πάγωνε χωρὶς νὰ τους δροσίζῃ!
Κι ὅλο πεονᾶν κι ὅλο πεονᾶν οι ακλαδωμένηι ἔνπορος*

Kai πότε ἀναστενάζουνται καὶ πότε ἀχνογελᾶνται
Kai σμύγουν πόνος τῆς οὐλαβιᾶς καὶ ἐλπίδα τῆς πατριδίας
Μέσα στάναστενάσματα καὶ μέσα στάχνογελόια.
'Ακόμα λίγη δυομονή κι ακόμα λίγο δρόμο,
Και θὰ πατήσουν ἄλλη γῆ νι ἄλλο οὐραγὸν θὰ δοῦνε,
Και θᾶρρουν τὰ τριαντάφυλλα, τὴ ζέστα, τὴ δροσούλα.
Πατρίδα τους! τὴν δμοσφιά μονάχα ἔστι τὴν ἔχεις!

φιξ τοῦ νέου προσώπου του παρόμοιος σὲ εαρκω-
μένο θεό.

Ο δρόμος ἀπὸ τὰ "Υπαιπα στὴν "Εφεσο ἐπῆγανε στὴν ἀκροποταμιὰ τοῦ Κάιστρου κ' ἔσκιζε χωριά καὶ μικρὲς χῶρες, ποῦ ἀπλονόνταν κάταστρες στὸ πλούσιο λεβάνδι καὶ ποῦ ἐμκρήτυρονσαν τὸ βλοπέμένο ἔργο τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, καὶ ἐπ' ὅλα τὰ χωριά, καθὼς ἴδιαζεινε τὸ Μακεδόνας νικητῆς τῆς Ἀσίας, οἱ κάτοικοι ἐβγαῖναν μὲ γιορτάσιμα ροῦχα καὶ πάνδητα ἐμακάριζαν κ' εὐλογοῦσαν, καλωσορίζοντας τὰ νέα μονάρχη.

'Απάνου στὸν ἕκεινο δρόμο ἡτούν χτισμένοι καὶ τοῦ 'Απελλῆ τὸ μετόχι, κι' ἀπὸ μπροστὰ ἐπεργοῦνται τώρα οἱ ἥρωες καὶ παρεπήρησε πῶς οἱ πόρτες ἦταν ὄρθανται μάζη πουθενά δὲν ἔβλεπε τὸ ζωγράφο. Κ' ἐσταμάτησε ἐπίτηδες τὴν λιτήν ἐπιθυμῶντας νὰ ἴδει τὸ βασιληῷ τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. 'Αλλὰ μαθημένος νὰ πνίγει κάθε ἀντίσταση, ὑποψιαζόντας τὴν ἰδιότροπη περηφάνεια τοῦ τεχνίτη, καὶ νοιόθοντας ἀπὸ τές ξναιχτές πόρτες πῶς ἔκεινος ἡτούν μέσα, αιστάνθηκε πεισματικά στὴν καρδιά του καὶ θυμωμένος λίγο ἐδιάταξε κάπιον ὑπασπιστὴ νὰ φέρει μὲ τὰ καλὰ η σταυλῶν τὸν 'Απελλῆ στὰ δρόμο.